

УДК 316.334.56:338(477.82-25)(07)

Сальнікова, С. (2018). Соціальна діагностика міста Луцька в рамках розробки стратегічного плану його розвитку. *Соціологічні студії*, 1(12), 42–51. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-42-51>

Соціальна діагностика міста Луцька в рамках розробки стратегічного плану його розвитку

Світлана Сальнікова –
кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри загальної і
соціальної психології та соціології,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна
E-mail: sv.salnikova@gmail.com

Svitlana Salnikova –
PhD in Sociology, Associate
Professor, Department of General
and Social Psychology, and
Sociology
Lesya Ukrainka Eastern European
National University, Lutsk, Ukraine
E-mail: sv.salnikova@gmail.com

Researcher ID: S-5114-2017

DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-42-51>

Received: January, 2018
1st Revision: March, 2018
Asseped: April, 2018

Залучення громади до процесу розвитку міста є першим кроком у діагностиці його проблем, переваг, особливостей тощо. Одним із таких кроків стало соціологічне дослідження «Основні напрями та перспективи розвитку міста Луцька», проведене лабораторією соціологічних досліджень СНУ ім. Лесі Українки (грудень 2016, N=656, помилка не перевищує 5 %). Згідно з результатами опитування, лучани найбільше пишаються комфортністю міста та його чистотою, у розвитку міста зорієнтовані на підтримання порядку, тобто стабільність, стурбовані проблемами демографічного характеру й не переймаються інноваціями. Попри свою традиційність, населення вже відреагувало на відтік молоді та потребу особливого соціального включення людей старшого віку, указавши на ці проблеми як на найбільш важливі. Відтік міської молоді пов'язаний не стільки з освітньою міграцією, скільки з неможливістю реалізувати себе за місцем проживання. Цілком конкретні плани є в наймолодших (16–22) та професійно сформованих (32–41), у лучан з вищою освітою та науковим ступенем. Такі наміри залежать від фінансового стану сім'ї: із його зростанням збільшуються інтенції зміни місця проживання; а от конкретні плани мають ті, у кого полярні фінансові можливості. Цікаво, що наміри полишити місто мають більшою мірою ті, хто проживає в ньому до 10 років; період у 10 років є достатнім для професійної реалізації, тому нестача можливостей для професіоналів сприятиме лише тому, що вони розглядатимуть Луцьк як місце здобуття фахової освіти з подальшою професійною міграцією, як транзитний населений пункт. Лучани дуже люблять своє місто, та лише наймолодші й найстарші відчують особливу патріотичну настанову. Соціальна діагностика стану міської спільноти є вкрай необхідною задля прийняття рішень в управлінні містом.

Ключові слова: місто, людський капітал, намір міграції, соціальні проблеми, соціологічне дослідження.

Salnikova Svitlana. The Social Diagnostic of Lutsk City in the Framework of Creation of the Strategic Plan of its Development. Involving the community in the city development process is the first step in diagnosing its problems, benefits, features, etc. The sociological research «Main directions and prospects of development of the Lutsk city» conducted by the Laboratory for sociological researches of the Lesya Ukrainka Eastern European National University (December 2016, N = 656, the error does not exceed 5 %) was one of such steps. According to the results of the research, the residents of Lutsk are most proud of the city's comfort and purity, they are oriented towards maintaining the order of the city, that is, stability, they are also concerned about demographic problems, but not interested with innovations. Despite its traditionality, the community of the city reacted to the drain of youth and the need for a special social inclusion of older people, people pointed to these problems as the most important. The drain of urban youth is related not so much with the educational migration, but with the impossibility of professionally self-fulfillment in the place of residence. The youngest inhabitants of the city (16–22) and professionally activity people (32–41), and with higher education and scientific degree, have absolutely concrete plans for changing their place of residence. These intentions depend on the financial status of the family: with its growth, the intentions to leave the city increase; but residents of a city with polar financial capabilities have specific plans to do so. Interestingly, the intention to leave the city is inherent to those who live in it until 10 years old; the period of 10 years is sufficient for professional self-fulfillment, therefore, the lack of opportunities for professionals will only contribute to the fact that they will consider Lutsk as a place of obtained of higher education with further professional migration, and as a transit point. Lutsk residents love their city very much, but only the youngest and oldest feel a special patriotic attitude. The reason for the patriotic attitude of the youngest inhabitants is socialization

(this is the first Ukrainian generation that did not experience of Soviet propaganda in the process of socialization), the oldest - the desire for stability, settling. The social diagnostic of the state of the city community is extremely necessary for decision-making in the city management.

Key words: city, human capital, intention of migration, social problems, sociological research.

Сальникова Светлана. Социальная диагностика города Луцка в рамках разработки стратегического плана его развития. В статье представлена часть результатов социологического опроса «Основные направления и перспективы развития города Луцка», одного из этапов социальной диагностики городской среды, проведенной в рамках разработки стратегического плана развития города. Результаты свидетельствуют, что жители Луцка гордятся комфортностью города и его чистотой, взволнованы проблемами демографического кризиса и не особо заинтересованы в развитии инноваций. Особое внимание в управлении городом стоит уделить расширению возможностей для профессиональной реализации горожан, поскольку конкретные планы вне города чаще появляются в самых молодых (16–22) и профессионально зрелых (32–41), у имеющих высшее образование и научную степень; также склонны к переезду горожане с полярным финансовым состоянием. Также жители города взволнованы отсутствием геронтологических заведений, предоставляющих услуги людям старшего возраста. Важно, что самые молодые и самые старшие испытывают к городу патриотические чувства чаще, чем представители среднего возраста.

Ключевые слова: город, человеческий капитал, намерения миграции, социальные проблемы, социологический исследование.

Постановка наукової проблеми та її значення. Запорукою успішного розвитку міської спільноти є розробка довгострокової програми її розвитку із самостійно визначеними завданнями, адже таке планування є інструментом реалізації політики управління. Відповідні програми мають назву Стратегії розвитку і є не лише розробленими в багатьох українських містах, а й демонструють у деяких із них успішність впровадження. Під певним сумнівом лишається довгостроковість програми, адже різкі трансформаційні зміни в Україні не сприяють такого виду плануванням і прогнозуванням (Сальникова, 2013; Salnikova, 2014). Утім, соціальна діагностика стану справ у місті є вкрай необхідною; вона уможливить виконання й коригування і коротко-, і довгострокових планів.

Емпіричною базою статті є результати соціологічного дослідження «Основні напрями та перспективи розвитку міста Луцька», проведеного лабораторією соціологічних досліджень Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки в партнерстві з Волинським обласним громадським об'єднанням «Асоціація регіонального розвитку», котре ініціювало розробку документа для міста Луцька. На переконання П. Гоцалюка, керівника проекту, стратегія є угодою між громадою, владою й бізнесом, отож, залучення громади до процесу розвитку міста є першим кроком у діагностиці його проблем, переваг, особливостей¹ тощо (Глинський, Карий, Мавко, 2008). Збір даних тривав із 9.12.2016 до 20.12.2016; анкетування віч-на-віч проводилося згідно зі стратифікованим методом відбору (непропорційний розподіл обсягу за стратами) з урахуванням дизайн-ефекту (дизайн-ефект – 1,32, досяжність респондента – 0,79); вибірка репрезентативна за статтю, віком (16–64² pp.), її обсяг – 656 осіб; помилка – не перевищує 5 %. Також урахуватимемо деякі інші дослідження, проведені в місті Луцьку (Звіт..., 2016; Корецька, 2015; Сальнікова, 2017).

Мета статті – подання окремих результатів зазначеного соціологічного дослідження з діагностуванням деяких особливостей міської спільноти Луцька.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Передусім, цікавий погляд на місто Луцьк його жителів. Лучани оцінювали певні характеристики міста за шкалою 0–6, де значення 0 означало, що певна характеристика зовсім не властива місту, 6 – властива повною мірою; вибір нульового значення у відсотковому поданні не перевищував помилки дослідження й змінювався в межах від 0,1 до 2,1 %, отож, ми знехтували цим результатом (означили як відсутні дані) і розраховали середній показник за кожною характеристикою, за районом проживання окремо та містом у цілому.

¹ Це соціологічне дослідження є частиною цілого комплексу заходів задля соціальної діагностики міста.

² Досвід досліджень у європейських країнах передбачає опитування респондентів віком 16+, принаймні тому, що молодь повинна брати участь у плануванні свого майбутнього, тому що деякі настанови мають виражений темпоральний характер і вік є ключовим чинником світоглядних позицій людини; верхня межа віку не є надто обмеженою, а для кількадесятирічної Стратегії вона критична.

Таблиця 1

Характеристики міста (6 – бальна шкала)

	Показник	Сер. бал	Станд. відх.		Показник	Сер. бал	Станд. відх.
1	Зручність	4,30	1,12	8	Модерність/сучасність	3,60	1,21
2	Комфортність	4,20	1,16	9	Чистота	3,60	1,13
3	Компактність	4,15	1,19	10	Інноваційність	3,59	1,14
4	Перспективність	3,88	1,25	11	Екологічність	3,57	1,22
5	Безпечність	3,76	1,16	12	Місто загалом	4,41	0,93
6	«Яскравість»	3,75	1,22	13	Район проживання	4,21	1,04
7	Динамічність	3,60	1,17				

Усі характеристики перевищують серединний бар'єр, проте в оцінці міста загалом значущі такі його характеристики (у порядку спадання значущості).

Таблиця 2

Значущі характеристики міста

№ з/п	Характеристика міста	Коефіцієнт кореляції	Рівень значущості
1	«Яскравість»	0,229	0,000
2	Комфортність	0,184	0,000
3	Чистота	0,123	0,004
4	Модерність/сучасність	0,103	0,010
5	Екологічність	0,095	0,025
6	Компактність	0,090	0,026

Характеристика «яскравість», окрім позначення «кольорового візуального сприйняття», виявилася пов'язаною зі значимими подіями, які відбуваються в місті: фестивалі, спортивні змагання тощо. Отож, оцінюючи місто загалом, лучани оцінюють події, які тут відбуваються, проте згадують лише ті, котрі мають регіональний/національний/міжнародний рівні.

Комфортність – характеристика, що є своєрідним брендом міста Луцька; вона не вперше визначається як ключова соціологами міста¹ й певною мірою завдяки популяризації відомими дослідженнями компанії OLX² лучани цим неймовірно пишаються. Чистота як складова частина комфортності за значимістю дещо поступається через низьку оцінку мешканцями деяких віддалених районів міста. Погляд «зсередини» наголошує на необхідності в кооперації влади й громади задля підтримання міста чистим. Важливо, що на питання «охайності» міста лучани реагують дуже болісно: «Має бути чисто», – безапеляційно стверджують вони.

Попри рейтинг переваг міста Луцька (табл. 3), значущими характеристиками в його оцінці загалом є такі: чистота (коефіцієнт кореляції $s=0,095$, рівень значущості $\alpha = 0,016$), компактність міста (0,072 і 0,066 відповідно), близькість до кордону з ЄС (-0,113 та 0,005). Ті, для кого пограничне розміщення Луцька є значимим, гірше оцінюють місто в цілому – чи тому, що мають досвід порівняння, чи тому, що близькість до кордону з ЄС негативно позначається на людському потенціалі міста, чи з будь-яких інших причин, наразі визначити важко. Та те, що чистота міста – то фетиш лучан, таки підтверджується.

¹ Сальнікова, С. А. (2009). Місто крізь призму соціального самопочуття. Проблеми розвитку соціологічної теорії : українське суспільство та глобальні соціальні зміни : зб. наук. пр. VI Всеукр. наук.-практ. конф. (4 груд. 2009 р.), С. 404–413. Режим доступу : <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/1253/1/Article..pdf>

² Українці визначилися з найзручнішими містами країни (2016a). Режим доступу : <http://blog.olx.ua/16520/ukrayintsi-viznachilisya-z-nayzruchnishi-mistami-krayini/>; Українці визначили ідеальне місто країни (2016b). Режим доступу : <http://blog.olx.ua/16704/ukrayintsi-viznachili-idealne-misto-krayini/>

Таблиця 3

Що Вам найбільше подобається сьогодні в місті Луцьку? (до 3-х варіантів)

№ з/п	Варіант	%
1	Компактність міста	50,0
2	Близькість до кордону з ЄС	47,6
3	Проведення фестивалів	27,1
4	Транспортне сполучення/рух громадського транспорту	25,3
5	Якість освіти (дошкільної, шкільної, вищої)	23,3
6	Наявність історико-культурного заповіднику	22,5
7	Чистота	18,8
8	Громадська безпека	13,5
9	Хороша екологічна ситуація	11,2
10	Наявність конкурентоспроможних на світовому ринку підприємств	9,7
	Інше	0,8

Значно важливішим показником належності до міської громади, аніж оцінка міста в цілому чи вияв любові до нього, є почуття патріотичності та бажання в ньому мешкати – звідси й з'являється потреба у співучасті в громадському житті міста. Отож, місто вважають своєю маленькою батьківщиною понад половина лучан, із них 26,0 % бажають, аби в ньому жили їхні нащадки, і 25,1 % пишаються своїм містом. Третина (34,3 %) вважає Луцьк місцем свого мешкання, 14,5 % не відчують ні потреби, ні затребуваності, із них 9,8 % не можуть себе тут зреалізувати, 4,7 % вказують на відсутність перспектив міста.

Від яких чинників залежить ставлення до міста? Від тривалості проживання в ньому; цей показник уможливило зріз «як на перший погляд», «як період адаптації» і «як тривале мешкання», при цьому межовим виявилось значення 10 р.: до 10 р. – ставлення більш споживацьке (чи раціональне), після 10 р. – більш емоційно-патріотичне.

Таблиця 4

Ставлення до міста й тривалість проживання в ньому*, %

Твердження, яким охарактеризували місто*		Тривалість проживання				Загалом
		до 3 р.	4–6 р.	7–10 р.	понад 10 р.	
Я хочу, щоб тут жили мої діти	% від тривалості проживання	15,9	14,5	22,2	31,1	27,2
	% від «загалом»	1,1	1,4	2,9	21,8	27,2
Я пишаюся своїм містом	% від тривалості проживання	25,0	17,7	21,0	28,8	26,4
	% від «загалом»	1,8	1,8	2,7	20,2	26,4
Місто, у якому я просто живу	% від тривалості проживання	40,9	56,5	43,2	31,5	36,2
	% від «загалом»	2,9	5,6	5,6	22,1	36,2
Мені важко себе тут реалізувати	% від тривалості проживання	18,2	11,3	13,6	8,7	10,2
	% від «загалом»	1,3	1,1	1,8	6,1	10,2
Загалом	% від тривалості проживання	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	% від «загалом»	7,0	9,9	13,0	70,1	100,0

* тут і надалі категорію «Місто, яке немає перспектив» видалено через низьку наповненість.
Статистична залежність на рівні 0,001.

Це, звісно ж, пов'язано і з віком людини (між віком та тривалістю проживання існує статистична залежність на рівні 0,001): молодь більш мобільна й зорієнтована на урбанізацію, старше покоління – навпаки.

Таблиця 5

Ставлення до міста і вікові проміжки*, %

Твердження, яким охарактеризували місто		Вікові проміжки					Загалом
		«16–22»	«23–31»	«32–41»	«42–52»	«53–64»	
Я хочу, щоб тут жили мої діти	% від вікових проміжків	11,0	21,1	22,7	30,0	44,6	27,4
	% від «загалом»	1,3	4,5	5,4	6,2	9,9	27,4
Я пишаюсь своїм містом	% від вікових проміжків	34,2	22,6	27,3	28,5	22,3	26,2
	% від «загалом»	4,0	4,8	6,6	5,9	5,0	26,2
Місто, в якому я просто живу	% від вікових проміжків	41,1	39,8	37,3	36,2	28,1	36,0
	% від «загалом»	4,8	8,5	9,0	7,5	6,2	36,0
Мені важко себе тут реалізувати	% від вікових проміжків	13,7	16,5	12,7	5,4	5,0	10,4
	% від «загалом»	1,6	3,5	3,0	1,1	1,1	10,4
Загалом	% від вікових проміжків	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	% від «загалом»	11,7	21,3	24,0	20,8	22,2	100,0

Статистична залежність на рівні 0,001.

Статистичної залежності за статтю, фінансовим станом сім'ї та соціальним статусом немає, а от освіта є диференціюючим чинником. Більшою мірою важко себе реалізувати людям із вищою освітою, науковим ступенем. Маючи базову чи неповну вищу освіту, лучани декларативно ставляться до місця свого проживання. Особи без вищої освіти не лише реалізуються (доречним тут буде стверджувати «знаходять роботу»), а й відчують гордість за своє місто та особливу патріотичну настанову. Місто однозначно має не використовуваний потенціал.

Таблиця 6

Ставлення до міста й освіта*, %

Твердження, яким охарактеризували місто		Освіта			Загалом
		вища, науковий ступінь	неповна вища; базова вища	середня (спец. / повна/неповна), початкова	
Я хочу, щоб тут жили мої діти	% від «освіта»	25,4	22,5	34,0	27,4
	% від «загалом»	10,0	6,2	11,2	27,4
Я пишаюсь своїм містом	% від «освіта»	24,6	26,0	29,0	26,4
	% від «загалом»	9,7	7,2	9,5	26,4
Місто, у якому я просто живу	% від «освіта»	36,7	41,4	30,5	36,0
	% від «загалом»	14,4	11,5	10,0	36,0
Мені важко себе тут реалізувати	% від «освіта»	13,3	10,1	6,5	10,2
	% від «загалом»	5,3	2,8	2,1	10,2
Загалом	% від «освіта»	100,0	100,0	100,0	100,0
	% від «загалом»	39,4	27,8	32,8	100,0

Статистична залежність на рівні 0,03.

Попри домінування економічного капіталу в розвитку будь-якої території, вважаємо соціальний капітал (або ж людський зокрема) надважливим. Нестача ресурсу на ринку праці не сприятиме розвитку різних сфер життя міста (Клімук, Пеньковська, 2017), а переважно високопрофесійного – тоді не варто очікувати інновацій, без котрих йтиметься не про розвиток, а про існування.

Щодо намірів змінити місце проживання: у більшості лучан їх немає (53,6 %), чверть готова змінити його за потреби (23,4 %), ще в чверті (23,0 %) – є такі наміри, причому близько 10 % уже мають

чіткі плани. Із чим пов'язані наміри полишити місто? Так чи інакше, вони пов'язані із економічними та професійними чинниками. Професійність неодмінно пов'язана з високим економічним статусом.

Таблиця 7

Ваш намір пов'язаний з ... (обрано до 3-х варіантів)

№ з/п	Варіант	% (з 23,0 %)	%	%	Відповідь
1	Низькою заробітною платою/низьким рівнем життя	9,2	40,4	17,4	Так, планую
				22,8	Конкретних планів немає
2	Відсутністю роботи в місті/наявністю стабільної роботи в іншому місті	8,3	36,2	13,4	Так, планую
				22,8	Конкретних планів немає
3	Низькими шансами професійної самореалізації	7,7	33,7	14,8	Так, планую
				18,8	Конкретних планів немає
4	Відсутністю житла, його високою вартістю	5,3	23,4	7,4	Так, планую
				16,1	Конкретних планів немає
5	Відсутністю змін/інновацій/культурно-дозвілєвих заходів	4,4	19,2	7,3	Так, планую
				12,0	Конкретних планів немає
6	Бажанням навчатись у певному навчальному закладі	0,4	1,9	0,7	Так, планую
				1,3	Конкретних планів немає
	Інше	1,5	6,0	4,0	Так, планую
				2,0	Конкретних планів немає

Підтвердження цього – розподіл за віковими проміжками.

Таблиця 8

Наміри змінити місце проживання й вікові проміжки*, %

Чи маєте наміри змінити місце проживання		Вікові проміжки					Загалом
		16-22	23-31	32-41	42-52	53-64	
Ні, не маю таких намірів	% від вікових проміжків	28,2	39,1	49,1	62,0	78,2	53,7
	% від «загалом»	3,3	8,2	11,8	12,9	17,5	53,7
Не маю, але, якщо буде потреба, то зміню	% від вікових проміжків	24,4	30,4	25,8	21,9	15,0	23,4
	% від «загалом»	2,9	6,4	6,2	4,6	3,3	23,4
Хотілося б, але поки конкретних планів немає	% від вікових проміжків	34,6	23,2	11,3	8,0	1,4	13,7
	% від «загалом»	4,1	4,9	2,7	1,7	0,3	13,7
Так, планую	% від вікових проміжків	12,8	7,2	13,8	8,0	5,4	9,3
	% від «загалом»	1,5	1,5	3,3	1,7	1,2	9,3
Загалом	% від вікових проміжків	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	% від «загалом»	11,8	20,9	24,1	20,8	22,3	100,0

*Статистична залежність на рівні 0,000.

Опісля 42 років наміри полишити місто уже зникають; готовність зробити це за потреби демонструють вчорашні студенти й молоді фахівці (23–41); наміри без конкретних планів – молодь, яка б мала втілювати в життя розроблювану стратегію (до 31 року); конкретні плани є в наймолодших (16–22) та професійно сформованих (32–41).

Наміри полишити місто залежать від освіти. Зокрема, конкретні плани щодо цього мають лучани з вищою освітою та науковим ступенем.

Таблиця 9

Наміри змінити місце проживання і освіта*, %

Чи маєте наміри змінити місце проживання?		Освіта			Загалом
		вища, науковий ступінь	неповна вища, базова вища	середня (спец. / повна/неповна), початкова	
Ні, не маю таких намірів	% від «освіта»	53,8	48,9	58,4	54,0
	% від «загалом»	21,2	13,4	19,4	54,0
Не маю, але як буде потреба, то зміню	% від «освіта»	21,7	23,3	24,3	23,0
	% від «загалом»	8,6	6,4	8,1	23,0
Хотілося б, але поки що конкретних планів немає	% від «освіта»	13,4	20,5	7,5	13,4
	% від «загалом»	5,3	5,6	2,5	13,4
Так, планую	% від «освіта»	11,1	7,4	9,8	9,6
	% від «загалом»	4,4	2,0	3,3	9,6
Загалом	% від «освіта»	100,0	100,0	100,0	100,0
	% від «загалом»	39,3	27,4	33,3	100,0

* Статистична залежність на рівні 0,016.

Також зазначені вище наміри залежать від фінансового стану сім'ї: із його зростанням збільшуються інтенції зміни місця проживання; планують і ті, у кого полярні фінансові можливості (або є, або немає). Цікаво, що забезпечені містяни поки що роздумують над планами ймовірного полишення міста. Варто зауважити, що фінансовий стан сім'ї – це не лише її купівельна спроможність матеріальних речей і засобів, це також доступність різноманітних послуг (культурних, освітніх тощо). Фінансовий стан лучан є тим засобом, який так чи інакше (тобто і прямо, і опосередковано) впливає на стан та перспективи розвитку міста. Відтік лучан із не низькою платоспроможністю так чи інакше позначиться на подальшому стратегічному розвитку міста.

Таблиця 10

Наміри змінити місце проживання й фінансовий стан *, %

Чи маєте наміри змінити місце проживання?		Фінансовий стан			Загалом
		ми можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі	нам вистачає грошей на їжу та одяг, маємо невеликі заощадження	нам вистачає грошей лише на їжу	
Ні, не маю таких намірів	% від «фінансовий стан»	43,8	53,4	59,5	53,5
	% від «загалом»	6,7	31,3	15,5	53,5
Не маю, але якщо буде потреба, то зміню	% від «фінансовий стан»	20,8	25,9	19,0	23,3
	% від «загалом»	3,2%	15,2	5,0	23,3
Хотілося б, але поки що конкретних планів немає	% від «фінансовий стан»	22,9	13,9	9,8	14,2
	% від «загалом»	3,5	8,1	2,6	14,2
Так, планую	% від «фінансовий стан»	12,5	6,8	11,7	8,9
	% від «загалом»	1,9	4,0	3,0	8,9
Загалом	% від «фінансовий стан»	100,0	100,0	100,0	100,0
	% від «загалом»	15,3	58,6	26,0	100,0

Статистична залежність на рівні 0,008.

Межа в десятилітнє проживання в місті знову є відчутною: чим менше років людина мешкає в Луцьку, тим вищий рівень готовності його полишити вона зазначає. Проміжок 7–10 років достатній для того, аби чітко визначитись із подальшим місцем проживання.

Таблиця 11

Наміри змінити місце проживання й тривалість мешкання*, %

Чи маєте наміри змінити місце проживання		Тривалість проживання				Загалом
		до 3 р.	4–6 р.	7–10 р.	понад 10 р.	
Ні, не маю таких намірів	% від тривалості проживання	26,5	41,3	44,2	59,9	53,6
	% від «загалом»	2,0	4,0	5,8	41,9	53,6
Не маю, але якщо буде потреба, то зміню	% від тривалості проживання	34,7	27,0	25,6	21,4	23,4
	% від «загалом»	2,6	2,6	3,3	14,9	23,4
Хотілося б, але поки щоконкретних планів немає	% від тривалості проживання	28,6	23,8	15,1	10,5	13,7
	% від «загалом»	2,1	2,3	2,0	7,3	13,7
Так, планую	% від тривалості проживання	10,2	7,9	15,1	8,3	9,3
	% від «загалом»	0,8	0,8	2,0	5,8	9,3
Загалом	% від тривалості проживання	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	% від «загалом»	7,5	9,6	13,1	69,9	100,0

Статистична залежність на рівні 0,000.

Отож, маємо два важливі моменти: (1) більш патріотично налаштованою є молодь міста 16–22 років (та когорта, яка не зазнала впливу «радянської ідеології» в школі, тобто патріотичність є наслідком такої їх соціалізації); (2) межим є значення в 41/42 роки (це межа найбільш працездатного молодого віку) – це ті, хто сьогодні працює на майбутнє, ті, хто здатен на максимальну віддачу, на навчання, інновації тощо; у Луцьку їм важко себе реалізувати й у цьому місті вони більшою мірою «просто живуть», тобто через нереалізованість вони не використовують свій потенціал.

Проблема відтоку людських ресурсів є настільки відчутною, що очолює рейтинг проблем міста; ще кілька років тому такі списки очолювали виключно проблеми стану інфраструктури й благоустрою (Звіт..., 2016; Корецька, 2015, с. 91–92).

Таблиця 12

Що Вам найбільше не подобається сьогодні в м. Луцьку? (до 3-х варіантів)

№ з/п	Варіант	%
1	Відтік молоді у великі міста й за кордон	30,8
2	Незадовільний стан (відсутність) інфраструктури (пандуси; велодоріжки, зупинки; тротуари тощо)	25,5
3	Відсутність освітлення окремих вулиць	24,5
4	Сміття на вулицях	23,0
5	Низька активність громади	21,9
6	Віддаленість міста від інших регіонів України, зокрема столиці	17,4
7	Відсутність (слаборозвинена) туристичної інфраструктури	15,3
8	Віддаленість міської влади від громади, зрощення влади й бізнесу	15,3
9	Мала кількість закладів охорони здоров'я	13,9
10	Погана екологія, несприятливий клімат	13,7
11	Стан Старого міста, зокрема, території навколо Луцького замку	13,7
12	Непривабливий бізнес-клімат	13,4
13	Вулична торгівля в недозволених місцях	12,1
14	Низький рівень громадської безпеки	9,9
15	Мала кількість дошкільних та загальноосвітніх закладів	9,4
	Інше	1,7

Із зазначених проблем лише «непривабливий бізнес-клімат» негативно впливає на оцінку міста його жителями ($s=-0,082$ (0,037)), а от «вулична торгівля у недозволених місцях» – парадокс, але – позитивно ($s=0,109$ (0,005)) – подвійна мораль у дії (Сальнікова, 2017, с. 114–115).

Іншою несподіванкою в дослідженні стала потреба лучан у послугах для людей похилого віку, відповідно, наявність геронтологічних закладів (табл. 13). Певні зміни в потребах лучан стали відчутні ще у 2014 р. (Сальнікова, 2017), тому поява соціально значущих потреб і проблем у відповідних списках певною мірою є прогнозованою.

Таблиця 13

Яких закладів особисто Вам не вистачає в місті Луцьку? (до 3-х варіантів)

№ з/п	Варіант	%
1	Житла за доступною ціною	56,6
2	Геронтологічних закладів (послуги для людей літнього віку)	24,0
3	Закладів охорони здоров'я	23,3
4	Торгово-розважальних центрів, кінотеатрів	18,9
5	Великих виставкових і ярмаркових центрів	18,3
6	Спортивних майданчиків/залів	16,7
7	Закладів культури (молодіжних клубів, бібліотек)	14,0
8	Басейнів, катків	13,8
9	Рекреаційних закладів	13,4
10	Дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів	13,2
11	Спеціалізованих продуктових ринків	10,2
12	Магазинів, супермаркетів, торгових центрів	8,6
13	Закладів позашкільної освіти	7,7
14	Готелів	4,3
15	Аптек	2,9

У пріоритеті розвитку для лучан такі сфери розвитку, як спорт (4, 39 із 6-ти балів), освіта, наука (4,36) і культура (4,31), найменш важливі енергоефективність та енергозбереження (4,04), охорона навколишнього середовища, рекреація (4,01), інформаційні технології (у т. ч. інноваційне підприємництво) (3,98).

Досить скептично лучани відгукаються про темпи розвитку міста: дехто вказує на одноосібні намагання влади (7,0 %), дехто спостерігає імітацію розвитку через розв'язання проблем «вчорашнього дня», бізнесових інтересів на шкоду місту, популістських питань, використанні «радянських» методів роботи тощо (20,2 %), інші помічають надто повільні та надто точкові зміни, ніби щось «іде саме по собі», а щось – «за чиєюсь потребою» (35,1 %), третина зазначила, що місто розвивається, відчутний якийсь план цього розвитку, але темпи вповільнені: окремі цілі задекларовані, а їх виконання затримується в часі (33,2 %), лише для 4,5 % місто розвивається швидкими темпами, головне – не вповільнюватися.

Аж 52,6 % містян не вбачають потреби в територіальному розширенні міста, 28,4 % рекомендують вирішити це питання об'єднанням із прилеглими сільськими громадами, а 10,3 % – укладанням угод міжмуніципальної співпраці, 8,7 % пропонують купити землі для потреб міста в прилеглих громадах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Спираючись також на дані попередніх досліджень (Корецька, 2015; Сальнікова, 2017), можна відзначити таке. Проблеми, які озвучують лучани, є доволі усталеними та повсякденними, центрованими в дискусіях ЗМІ й чиновників/політиків. Хоча лучани зорієнтовані на розв'язання стандартних, традиційних, подекуди ситуативних проблем, спрямованих на «підтримання порядку», і «майже не налаштовані на інноваційні, тобто перспективні, завдання. Жителі міста ... не виходять за певні усталені рамки, вони орієнтовані на порядок та стандарти і не бажають поступатися звичками заради змін, нехай і на краще» (Корецька, 2015, с. 94), усе ж певні важливі зміни в переорієнтації потреб відбулися. Лучанам відчутною стала демографічна проблема, котра полягає у двох важливих аспектах – відтоці молоді та збільшенні старшого вікового прошарку.

У Луцьку важко зреалізуватися професіоналам. Місто має потенціал, але не використовує його. І цей потенціал (якісний людський капітал) є доволі відчутним – третина з вищою освітою (23 %, тобто близько чверті населення міста) і стільки ж, до чверті населення (23 %), планує змінити місце проживання, чи то вже маючи конкретні плани, а чи ні. Наміри змінити місце проживання (за потреби, із реальними чи поки що без планів) за причини загального низького рівня життя, неможливості професійної реалізації висловили лучани працездатного віку (до 41 р.) із вищою освітою й хорошим фінансовим станом; вони характеризуються підвищеним рівнем мобільності. Вища освіта спонукає до виїзду за наявності полярного фінансового становища сім'ї.

Період у 10 років є достатнім для професійної реалізації, складність утілення котрої спонукає полишити місто тих, хто мешкає в ньому до 10 років. Отож, нестача можливостей для професіоналів сприятиме лише тому, що вони розглядатимуть Луцьк як місце здобуття фахової освіти з подальшою професійною міграцією, як транзитний населений пункт. Лучани дуже люблять своє місто, та лише наймолодші й найстарші відчують особливу патріотичну настанову. Перші – за причини соціалізації (це перше українське покоління, котре не зазнало радянської пропаганди в процесі соціалізації), інші – за бажання стабільності, осілості.

Моніторинг якості людського капіталу та вирішення низки питань, із цим пов'язаних, є першочерговим завданням науковців міста, влади, бізнесу та громадського сектору.

Джерела та література

1. Глинський, Н. Ю., Карий, О. І., Мавко, П. М. (2008). Анкетування в процесі розроблення стратегічного плану розвитку міста (на прикладі Житомира). *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*, № 624, С. 30–36.
2. Звіт з досліджень якості життя та громадських послуг, які надаються мешканцям міста Луцьк (2016). Люблін : Фонд Менеджерських Ініціатив. Режим доступу : <http://fim.org.pl/>
3. Клімук, І., Пеньковська, С. (2017). Міграційна мобільність абітурієнтів Волинської області: проблема вибору Україна vs Польща крізь призму стереотипів. *Соціологічні студії*, № 2 (11), С. 26–32.
4. Корецька, О. (2015). Стан районів міста Луцька очима його мешканців. *Соціологічні студії*, № 1 (6), С. 89–95.
5. Сальникова, С. А. (2013). Специфические феномены постсоветской аномии (Беларусь, Россия, Украина). *Грани*, № 12 (104), С. 20–26.
6. Сальникова, С. (2017). Соціальне самопочуття жителів міста Луцька: про що говорить моніторинг. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, № 2, С. 105–118.
7. Salnikova, S. A. (2014). Ukrainian Society under Conditions of Total Anomy. *Economics & Sociology*, Vol. 7, No 2, Pp. 183–198.

References

1. Glinskyi, N. Yu., Karyy, O. I., Mavko, P. M. (2008). Questionnaire in drafting the strategic plan of the city (for example Zhytomyr). *Bulletin of National University «Lviv Polytechnic»*, No. 624, Pp. 30–36.
2. Report on research on quality of life and community services provided to the inhabitants of the city of Lutsk (2016). Lublin : Foundation for Management Initiatives. <http://fim.org.pl/>
3. Klimuk, I., Penkovska, S. (2017). Migration Mobility of School Leavers in the Volyn Region: the Problem of Choosing Ukraine vs Poland through the Prism of Stereotypes. *Sociological studios*, Vol. 11, No 2, Pp. 26–32.
4. Koretska, O. (2015). Condition of Lutsk's Districts in Terms of its Residents. *Sociological studios*, Vol. 6, No 1, Pp. 89–95.
5. Salnikova, S. (2013). Specific Phenomena of Post-Soviet Anomy (Belarus, Russia, Ukraine). *Grani*, Vol. 104, No. 12, Pp. 20–26.
6. Salnikova, S. (2017). Social well-being the residents of Lutsk: about what monitoring data say. *Sociology: Theory, Methods, Marketing*, No 2, Pp. 105–118.
7. Salnikova, S. A. (2014). Ukrainian Society under Conditions of Total Anomy. *Economics & Sociology*, Vol. 7, No. 2, Pp. 183–198.